

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

УДК 657:316.422:005.22:005.591.6

РИБАКОВА Л.П.

Теоретичні засади бухгалтерського обліку в управлінні інноваційною діяльністю

Предметом дослідження є теоретичні засади бухгалтерського обліку в управлінні інноваційною діяльністю.

Мета дослідження – методологічні підходи до організації системи обліково-аналітичного забезпечення управління інноваційною діяльністю.

Методи дослідження. У роботі використані діалектичний метод наукового пізнання, метод аналізу і синтезу, порівняльний метод, метод узагальнення даних.

Результати роботи. У статті виділено дві складові інтелектуального капіталу, які не знаходять відображення в бухгалтерському обліку. Наведено різні підходи до класифікації нематеріальних активів. Окреслено критерії, за умови одночасного використання яких повинен визначатися нематеріальний актив. Розглянуто підходи до відображення витрат, доходів і фінансового результату від здійснення інноваційної діяльності. Визначені етапи досліджень і розробок, що підлягають відображенню в системі бухгалтерського обліку.

Висновки. Результатами проведеного дослідження стали наступні висновки. Для забезпечення досягнення ефективності інноваційної діяльності передбачено необхідність створення відповідних підрозділів проектного типу, на які покладається завдання виконання всіх етапів інноваційного процесу – від оцінки наукового потенціалу до впровадження в практику або продажу інноваційного продукту. Обов'язки працівників таких підрозділів розподіляються з урахуванням повноважень бухгалтерської служби та необхідності взаємодії з нею на період здійснення інноваційного проекту.

Ключові слова: бухгалтерський облік, інноваційна діяльність, підприємство, конкурентоспроможність, нематеріальний актив, доходи, витрати, ефективність.

РИБАКОВА Л.П.

Теоретические основы бухгалтерского учета в управлении инновационной деятельностью

Предметом исследования являются теоретические основы бухгалтерского учета в управлении инновационной деятельностью.

Цель исследования – определить методологические подходы к организации системы учетно-аналитического обеспечения управления инновационной деятельностью.

Методи дослідження. В роботі використані діалектичний метод наукового пізнання, метод аналізу та синтезу, порівняльний метод, метод узагальнення даних.

Результати роботи. В статті виділені дві складові інтелектуального капіталу, які не знаходять відображення в бухгалтерському обліку. Приведені різні підходи до класифікації нематеріальних активів. Визначені критерії, за умови одночасного використання яких повинен визначатися нематеріальний актив. Розглянуті підходи до відображення витрат, доходів та фінансового результату від реалізації інноваційної діяльності. Визначені етапи досліджень та розробок, які повинні бути відображені в системі бухгалтерського обліку.

Висновки. Результатами проведеного дослідження стали наступні висновки. Для забезпечення досягнення ефективності інноваційної діяльності передбачено необхідність створення відповідних підрозділів проєктного типу, на які покладено завдання виконання всіх етапів інноваційного процесу – від оцінки наукового потенціалу до впровадження в практику або продажу інноваційного продукту. Відповідальності працівників таких підрозділів розподіляються з урахуванням повноважень бухгалтерської служби та необхідності взаємодії з нею на період реалізації інноваційного проєкту.

Ключові слова: бухгалтерський облік, інноваційна діяльність, підприємство, конкурентоспроможність, нематеріальний актив, доходи, витрати, ефективність.

RYBAKOVA L.P.

Theoretical principles of accounting in the management of innovation activity

The subject of study is the theoretical basis of accounting in the management of innovation activity.

The purpose of the study is to determine methodological approaches to the organization of accounting and analytical support for management of innovation activity.

Research methods. The dialectical method of scientific knowledge, method of analysis and synthesis, comparative method, method of generalization of data are used in the work.

Results of work. The paper identifies two components of intellectual capital that are not reflected in accounting. Different approaches to the classification of intangible assets are presented. The criteria are outlined for the use of which should be determined intangible assets. Approaches to the reflection of costs, revenues and financial results from innovation activities are considered. The stages of research and development that must be reflected in the accounting system have been determined.

Conclusions. The results of the study were the following conclusions. For ensuring the effectiveness of innovation is necessary to create appropriate divisions of the project type, which are charged with the task of completing all stages of the innovation process – from the assessment of scientific potential to the implementation in practice or sale of an innovative product. The responsibilities of the employees of such divisions are allocated taking into account the powers of the accounting department and the need to interact with it during the implementation of the innovation project.

Keywords: accounting, innovation activity, enterprise, competitiveness, intangible asset, incomes, expenses, efficiency.

Постановка проблеми. Розвиток методологічного забезпечення бухгалтерського відображення інноваційних продуктів аналізу з урахуванням виділених організаційних форм їх виробництва передбачає необхідність розкриття методологічних підходів до організації системи обліково–аналітичного забезпечення управління інноваційною діяльністю. Зокрема, невідображення в бухгалтерському обліку об'єктів, пов'язаних з інноваційною діяльніс-

тю, спричиняє відсутність інформації для управління. Відсутність достовірної та своєчасної інформації про показники інноваційної діяльності, яка відрізняється за змістом витрат від інших витрат підприємства, зумовлює неефективне управління такою діяльністю і зростання нерационального використання ресурсів підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання бухгалтерського обліку та економічного

аналізу інноваційної діяльності підприємств досліджували Ф. Бутинець, М. Дворцин, П. Житний, Е. Крилов, І. Солодченко та ін. Однак, наукових досліджень проведено в недостатньому обсязі, а тому вони потребують подальшого розгляду.

Мета статті – визначити методологічні підходи до організації системи обліково–аналітичного забезпечення управління інноваційною діяльністю.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі [1; 2] виділяють дві складові інтелектуального капіталу, які не знаходять відображення в бухгалтерському обліку та не передбачені Міжнародними стандартами аудиту, оскільки їх вартість вважається нульовою:

- людський капітал або сукупність знань, практичних навичок і творчих здібностей працівників компанії, залучених до виконання поточних завдань;
- структурний капітал, тобто технічне й програмне забезпечення, організаційна структура, патенти, торгові марки тощо, що дозволяє підприємству реалізувати свій виробничий потенціал.

В літературі наявні різні підходи до класифікації нематеріальних активів: 1) нематеріальні активи, пов'язані з ринком – активи, які в основному використовуються для просування товарів і послуг на ринку. До них належать торгові марки, фірмові найменування, доменні імена; 2) нематеріальні активи, пов'язані із замовником – утворюються в результаті взаємодії з партнерами; 3) нематеріальні активи, пов'язані з мистецтвом – авторські права на літературні, музичні твори, картини, фотографії, відео – і аудіовізуальні матеріали; 4) нематеріальні активи, пов'язані з договором (контрактом) – вартість прав, які виходять з до-

говору (контракту); 5) нематеріальні активи, пов'язані з технічними й прикладними науками, з інновацією і технічним прогресом – запатентовані технології і секрети виробництва; 6) гудвіл – є невіддільним від підприємства та може бути проданий тільки разом з підприємством.

Нематеріальний актив, що виникає в результаті розробок, повинен визнаватися за умови одночасного виконання 6-ти критеріїв: 1) технічна можливість завершення формування нематеріального активу, щоб він був в наявності для використання або продажу; 2) власний намір підприємства завершити нематеріальний актив, а також використовувати або продати його; 3) можливість використовувати або продати нематеріальний актив; 4) наявність достатніх технічних, фінансових, трудових й інших ресурсів для завершення розробки; 5) ймовірність отримання майбутніх економічних вигод; 6) можливість оцінити витрати, що включаються до первісної вартості.

Облік витрат на дослідження і розробки інноваційного продукту ведеться на рахунках класу витрат з відображенням за справедливою вартістю.

Існує декілька підходів до відображення витрат, доходів і фінансового результату від здійснення інноваційної діяльності відповідно до національного законодавства та структури Плану рахунків: 1) країни, в яких підприємства ведуть бухгалтерський облік інноваційної діяльності в Індивідуальному плані рахунків (наприклад, Болгарія); 2) країни, в яких використовується дво-рівнева структура Плану рахунків, індивідуальний План рахунків повинен враховувати загальні принципи підготовки Плану рахунків (наприклад,

Етапи досліджень і розробок, що підлягають відображенню в системі бухгалтерського обліку*

Дослідження	Розробка
Дослідження, спрямовані на одержання нових знань (лабораторні дослідження, спрямовані на отримання нових знань, пошук варіантів застосування отриманих даних)	Перетворення нових та існуючих знань в план або модель нового продукту, технологічного процесу, поліпшення існуючого продукту (формулювання концепції і проектування альтернатив для створення можливого продукту або технологічного процесу, створення дослідного зразка і випробування в дослідній установі)
Результат	
Науковий результат (нові знання, розуміння існуючих на більш високому рівні)	1. Науково–прикладний результат 2. Створення нематеріального активу
Приклади	
1. Лабораторні дослідження, спрямовані на отримання нових знань 2. Пошук застосування отриманих даних (здобутих відомостей)	1. Формулювання концепції і проектування альтернатив для створення можливого продукту або технологічного процесу 2. Створення дослідного зразка і випробування на дослідній установці

* складено автором

Литва); 3) країни, які відображають процеси ведення інноваційної діяльності в єдиному Плані рахунків (Україна, Білорусь).

При цьому відображення інноваційної діяльності в кожній з країн будується з використанням Міжнародних стандартів фінансової звітності (IAS/IFRS).

Для обліку інноваційних витрат Типовим Планом рахунків бухгалтерського обліку в редакції ухвали Міністерства Фінансів від 13.11.2003 р. № 153 призначені синтетичні рахунки «Виконання науково–дослідних, дослідно–конструкторських і технологічних робіт» і «Основне виробництво», які мають характеристики, аналогічні рахункам «Капітальних інвестицій» і «Виробництво» Плану рахунків України [4].

Забезпечення досягнення ефективності інноваційної діяльності передбачає необхідність створення відповідних підрозділів, на які покладається завдання виконання всіх етапів інноваційного процесу (таблиця).

З урахуванням визначених етапів досліджень і розробок в ході здійснення інноваційної діяльності є основою розвитку методологічного забезпечення бухгалтерського відображення інноваційних продуктів як об'єктів бухгалтерського обліку, планування, контролю і аналізу.

Висновки

Відсутність достовірної та своєчасної інформації про показники інноваційної діяльності зумовлює неефективне управління такою діяльністю і зростання нераціонального використання ресурсів підприємства. Для забезпечення досягнення ефективності інноваційної діяльності передбачено необхідність створення відповідних підрозділів проектного типу, на які покладається завдання виконання всіх етапів інноваційного процесу – від оцінки наукового потенціалу до впровадження в практику або продажу інноваційного продукту. Обов'язки працівників таких підрозділів розподіляються з урахуванням повноважень бухгалтерської служби та необхідності взаємодії з нею на період здійснення інноваційного проекту.

Список використаних джерел

1. Антони Р. Н. Основы бухгалтерського учета. М.: Триада НТТ, 1992. 318 с.
2. Аткинсон Э., Банкер Р., Янг С. Управленческий учет / 3-е изд.; пер. с англ. М., 2005. 879 с.

3. Гаврилко П. П., Колодійчук А. В., Черторижський В. М. Фактори інноваційного розвитку промисловості // Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.–техн. праць. 2011. Вип. 21.11. С. 201–205.

4. Герасим П. М., Бруханський Р. Ф., Хомин П. Я. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. №291 // Наскрізні блоки кореспонденції рахунків бухгалтерського обліку: [навчальний посібник]. 2003. 368 с.

5. Долішній І. М., Колодійчук А. В. Мотивація персоналу як об'єкт управління на підприємстві // Науковий вісник НЛТУ України. 2010. Вип. 20.5. С. 211–216.

6. Клименко А. Нематеріальні активи від придбання до ліквідації. Х., 2005. 320 с.

7. Колодійчук А. В., Пісний В. М., Семчук Ж. В. Сутність інновацій, структура та основні етапи інноваційного процесу // Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19.9. С. 191–196.

8. Мех Я., Чорний Р. Соціалізація системи обліку в контексті контролю за використанням внутрішніх резервів підприємства // Теорія і практика економічного аналізу: сучасний стан, актуальні проблеми та перспективи розвитку: матеріали IV Міжнародної науково–практичної конференції (Тернопіль, жовтень 2008 р.). Тернопіль: THEU, 2008. С. 215–218.

9. Сопільник Л. І., Колодійчук А. В. Теоретичні аспекти управління конкурентоспроможністю підприємств // Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19.8. С. 183–187.

10. Сопільник Л. І., Колодійчук А. В. Управління конкурентоспроможністю машинобудівних підприємств на сучасному етапі розвитку економіки України // Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19.10. С. 222–227.

11. Чорна Н. Проблеми розвитку підприємництва в Україні // Прикладна економіка – від теорії до практики: матеріали Міжнародної науково–практичної конференції (Тернопіль, 27 жовтня 2017 р.). Тернопіль: ФОП Осадца Ю.В., 2018. С. 77–79.

References

1. Anthony, R. N. (1992). *Osnovy bukhgalters'kogo ucheta* [Basics of accounting]. Moscow: Triad of NTT. [in Russian].
2. Atkinson, E., Bunker, R., & Young, S. (2005). *Management accounting*. 3rd ed. Translated from English. Moscow. [in Russian].
3. Havrylko, P. P., Kolodychuk, A. V., & Chertoryzhskyy, V. M. (2011). *Faktory innovatsiynoho rozvytku promyslovosti* [Factors of innovation development of

industry]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny* [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 21.11 (pp. 201–205). [in Ukrainian].

4. Herasym, P. M., Brukhansky, R. F., & Khomyn, P. Ya. (2003). Plan rakhunkiv bukhholders'koho obliku aktyviv, kapitalu, zobov'yazan' i hospodars'kykh operatsiy pidpryyemstv i orhanizatsiy, zatverdzheno Nakazom Ministerstva finansiv Ukrayiny vid 30.11.1999 r. №291 [Plan of accounts of accounting of assets, capital, liabilities and business operations of enterprises and organizations, approved by the Order of the Ministry of Finance of Ukraine adopted on 30.11.1999, 291]. In *Naskrizni bloky korespondentsiyi rakhunkiv bukhholders'koho obliku* [Cross-cutting correspondence blocks of accounting accounts]: Textbook. [in Ukrainian].

5. Dolishniy, I. M., & Kolodiychuk A. V. (2010). Motyvatsiya personalu yak ob'yeckt upravlinnya na pidpryyemstvi [Motivation of the personnel as an object of management in the enterprise]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny* [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 20.5 (pp. 211–216). [in Ukrainian].

6. Klimenko, A. (2005). Nematerial'ni aktyvy vid prydbannya do likvidatsiyi [Intangible assets from acquisition to liquidation]. Kharkiv. [in Ukrainian].

7. Kolodiychuk, A. V., Pismany V. M., & Semchuk Zh. V. (2009). Sutnist' innovatsiy, struktura ta osnovni etapy innovatsiynoho protsesu [The essence of innovation, the structure and the main stages of the innovation process]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny* [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 19.9 (pp. 191–196). [in Ukrainian].

8. Mekh, Ya., & Chorny, R. (2008). Sotsializatsiya systemy obliku v konteksti kontrolyu za vykorystanniam vnutrishnikh rezerviv pidpryyemstva [Socialization of the accounting system in the context of control over the use of internal reserves of the enterprise]. In *Teoriya i praktyka ekonomichnoho analizu: suchasnyy stan, aktual'ni problemy ta perspektyvy rozvytku* [Theory and practice of economic analysis: current state, actual problems and prospects of development]: Materials of the IV International scientific and practical conference (Ternopil, October 2008): (pp. 215–218). Ternopil: TNEU. [in Ukrainian].

9. Sopilnyk, L. I., & Kolodiychuk, A. V. (2009). Teoretychni aspekty upravlinnya konkurentospromozhnisty pidpryyemstv [Theoretical aspects of enterprise competitiveness management]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny* [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 19.8 (pp. 183–187). [in Ukrainian].

10. Sopilnyk, L. I., & Kolodiychuk, A. V. (2009). Upravlinnya konkurentospromozhnisty mashynobudivnykh pidpryyemstv na suchasnomu etapi rozvytku ekonomiky Ukrayiny [Management of competitiveness of machine-building enterprises at the present stage of development of Ukrainian economy]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny* [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 19.10 (pp. 222–227). [in Ukrainian].

11. Chorna, N. (2018). Problemy rozvytku pidpryyemnytstva v Ukrayini [Problems of entrepreneurship development in Ukraine]. In *Prykladna ekonomika – vid teorii do praktyky* [Applied Economics – From Theory to Practice]: Materials of the International Scientific and Practical Conference (Ternopil, Oct 27, 2017) (pp. 77–79). Ternopil. [in Ukrainian].

Дані про автора

Рыбакова Леся Петрівна,

к.е.н., доцент Ужгородського торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету
e-mail: info@utei-knteu.org.ua

Данные об авторе

Рыбакова Леся Петровна,

к.э.н., доцент Ужгородского торгового-экономического института Киевского национального торгового-экономического университета
e-mail: info@utei-knteu.org.ua

Data about the author

Lesya Rybakova,

Ph.D. of Economics, Associate Professor, Uzhgorod Trade and Economic Institute of the Kiev National Trade and Economic University
e-mail: info@utei-knteu.org.ua